

ONDERZOEK NAAR HET FOURAGEREN VAN REIGERS IN AMSTERDAM

Inleiding:

De opzet en doelstelling van dit onderzoek zijn uitvoerig uit de doeken gedaan op de vwg-vergadering van 23 maart j.l. en in het daaraan voorafgaande Nieuwsbulletin (nr. 33, maart 1978). Daarom hier slechts een korte omschrijving van de bedoeling.

Het onderzoek beoogt inzicht te verkrijgen in de verspreiding van fouragerende reigers in het gebied "Groot Amsterdam", dus met inbegrip van plaatsen als Amstelveen, Diemen, etc. . De leden van VWG Amsterdam wordt gevraagd zoveel mogelijk waarnemingen van de in dit gebied verblijvende reigers te verzamelen, zodat inzicht kan worden verkregen in de relatie tussen het door de mens beheerste voedselaanbod in de stad en het gebruik, dat de reigers hiervan maken.

Het onderzoek is zó opgezet, dat er zowel individueel als groepsgewijs aan kan worden meegedaan. Tevens is ervoor gezorgd, dat iedere waarnemer, aangepast aan eigen inzet en kundigheid, meer of minder omvangrijke informatie kan verzamelen. In principe is iedere waarneming van een in de stad verblijvende reiger welkom. Ieder lid kan dus meedoen zoals en wanneer het hem of haar uitkomt.!

Waarnemingsprojecten:

Vanuit het vermelde uitgangspunt zijn daarom een viertal onderzoekstypen opgezet, waarbij individueel of in kleinere of grotere groepen kan worden gewerkt. De bedoeling is wel, dat U zelf zoveel mogelijk initiatieven ontplooiën zult. Alleen sommige groepsactiviteiten (zoals in project IV), zullen centraal georganiseerd worden, maar ook daarvan hopen we dat, na een inwerkingsperiode, op eigen initiatief verder gewerkt kan worden.

In volgorde (van de eenvoudigste opzet naar de wat bewerkelijker activiteiten) stellen wij de volgende onderzoekjes voor:

I. Het "te hooi en te gras" project:

U noteert waar en wanneer U ergens in "Groot Amsterdam" reigers hebt waargenomen op door ons te verstrekken kaartjes (voor verdere instructie zie verderop). Dit kunt U doen waar en wanneer U wilt en met een minimum aan waarnemings-intensiteit, die echter naar believen kan worden uitgebreid.

II. Route-waarnemingen.

U noteert de reigers, die U waarneemt langs een vaste route, die U periodiek volgt. Dit kan zowel de dagelijkse woon-werk route zijn, als een speciaal voor het onderzoek uitgestippeld traject. Ook hier kan meer of minder uitgebreide informatie verzameld worden.

III. Gebieds-inventarisatie:

Hierbij wordt een door U zelf gekozen gebied, waar U met enige regelmaat komt, geheel "uitgekamd" op reigers. Deze opzet leent zich al minder voor het echte individuele werk en meer voor kleine groepjes, die in redelijk korte tijd (dit om dubbeltellingen van ondertussen verplaatste vogels te voorkomen) het gekozen gebied kunnen verkennen. Dit werk valt echter goed te combineren met allerlei inventarisatiewerk, dat toch al voor andere doeleinden gedaan wordt.

IV. Het bepalen van Aan- en Afvliegrichtingen in de kolonies.

Deze gegevens zijn, hoewel gemakkelijk te bepalen, toch van dien aard, dat enige voorbereiding nodig lijkt. Ze zijn van veel belang, omdat we hopen in combinatie met de gegevens van de vorige onderzoekjes, het verband tussen de verschillende kolonies en de stads-fourageeractiviteiten te kunnen vaststellen.

(Reigers - 2)

Het gaat hierbij vooral om de vogels van de kolonies van het Amsterdamse Bos, Franckendael en Oosterpark. Maar door hen, die dat willen, kunnen ook gegevens van de vermoedelijk in fourageer-verdeling afwijkende kolonies te Sloten (Bijenspark) en op Westeramstel-Oostermeer worden verzameld.

Allicht kan aan dit laatste project alleen gedurende de broedtijd worden gewerkt. In verband met de bladontwikkeling is het zelfs aan te bevelen zo snel mogelijk te beginnen, omdat na half mei de bladeren het uitzicht bemoeilijken.

Voor hen, die het vast willen proberen, volgen hier wat instructies: legt U met behulp van opvallende kenmerken in het omringende landschap of stadsbeeld zo nauwkeurig mogelijk de aan- en afvliegrichtingen vast. Noteer alleen van ver komende of duidelijk dóórvliegende, vertrekende vogels, en negeer bouwende of baltsende exemplaren.

NB: Als instructie en tevens als eerste groepsactiviteit organiseren we op zaterdag, 22 april, 's morgens, een project-IV telling in het Amsterdamse Bos. Aangezien de organisatie afhangt van het aantal deelnemers en de weerssituatie, vragen wij U zich zo spoedig mogelijk bij ons op te geven !

Ter voorkoming van onnodig dubbel werk en om individuele waarnemers zo mogelijk te laten samenwerken, verzoeken we iedereen, die denkt te gaan meedoen aan één van de projecten II t/m IV, zich in ieder geval bij ons op te geven !

Wie wil gaan werken volgens methode I, kan op eigen houtje aan de gang gaan met behulp van de bij dit nummer van het Mededelingenblad bij te voegen kaartjes.

Instructies en Informatie:

Bij het waarnemen kunnen de volgende gegevens opgenomen worden:

- 1) plaats en tijd (bij gebruik van kaartjes, genummerde stip op kaartje zetten, en aan achterzijde tijd en nadere plaatsaanduiding aangeven van desbetreffend nummer).
- 2) aantal reigers (noteren in groep of onderlinge afstand .. meter)
- 3) activiteit, onderverdeeld in:

fouragerend-lopend	= F-L
" -stilstaand	= F-S
niet fouragerend	= NF

NB: als fourageren wordt alle gedrag beschouwd, waarbij de reiger met meer of minder gestrekte nek het gebied voor hem fixeert.

- 4) biotoop (van belang bij fourageren): in water (= W), op land (= L) en in de oever (= O). Hiervan afwijkende gegevens gaarne omschrijven.
- 5) in directe menselijke nabijheid. Dit punt vooral vermelden, als het vermoeden bestaat, dat de reiger gevoerd wordt door sportvissers (SV), recreanten (= R) of anderszins (gaarne specificeren. Denkt U vooral aan onze gepensioneerden, die dit als hobby bedrijven !). Bijzonder belangwekkend is het, als U bij gelegenheid zo'n reiger-bijvoerder aanspreekt, en er achter probeert te komen hoeveel er gevoerd wordt !
- 6) gegevens betreffende de reiger zélf

A. Ringgegevens:

Door de uitgebreide ringprogramma's lopen er aardig wat geringde reigers rond, vooral in het areaal Amsterdamse Bos (hier is bijna 40 % van de broedvogels geringd). Gaarne noteren: ring Links of Rechts, boven of onder loopbeen (symbolen RB, RO, LB, LO)

(Reigers - 3)

Echter: denkt U er wel om, dat de ringen vaak een onopvallende, bruinige kleur hebben en daarom op grotere afstand met gewone kijkers moeilijk te ontdekken zijn. Gewoonlijk zit de ring boven het loopbeen. Daarbij zijn de nestjongen in even jaren L geringd en in oneven jaren R, zodat de ring een leeftijdsindicatie geeft.

Kleurringen: sinds kort lopen enkele reigers met kleurringen rond. Deze kunnen van 2 typen zijn: grote, 3,5 cm hoge, PVC-ringen, wit met zwarte graving (rondom driemaal een hoofdletter en daaronder driemaal een cijfer; letters en cijfers steeds dezelfde). Daarnaast komt bij enkele andere reigers een gewone kleurring voor, die B of O geplaatst kan zijn. De genummerde grote PVC-ringen zitten steeds boven het loopbeen.

Aflesen van ringen: Gezien de enorme makheid van sommige stadsreigers, is het soms mogelijk, zelfs zonder telescoop, de ringnummers op de aluminium-ring af te lezen. Dit is een zéér nuttige informatie, maar onderschat U de mogelijkheden van foutieve aflezing niet ! Daarom: nummers alleen doorgeven als ze tenminste tweemaal volledig zijn afgelezen. Gaarne bij vaker aantreffen afleesbaar geringd exemplaar ondergetekende waarschuwen, zodat eventueel per telescoop kan worden afgelezen.

B. KLEEDKENMERKEN

Reigers kunnen nogal verschillen van uiterlijk. Dit hangt ten dele met de leeftijd samen, ten dele is er sprake van individuele variatie. Zowel deze kenmerken, als de aanwezigheid van een ring, kunnen U helpen de reigers individueel te leren kennen en om na te gaan in hoeverre bepaalde dieren honkvast zijn. Anderzijds is het ons mogelijk na te gaan, of er verband is tussen leeftijd en fouragegedrag.

Voor de belangstellenden volgt hieronder nog een schematisch overzicht van de verschillende verenkleden, die aangetroffen kunnen worden. Deze indeling is echter niet absoluut ! Integendeel, tussen alle genoemde typen komen tussenvormen voor, en U zult zeker voor onoplosbare problemen komen. Dat kunt U dan met behulp van de door ons opgestelde categorieën aangeven.

In het algemeen is categorie III de scherpst begrensde en II de meest gevarieerde. De vogels van groep I zijn vrijwel altijd goed herkenbaar en vormen tevens als geheel één leeftijdsklasse, n.l. de vogels die in hun eerste levensjaar verkeren. De IIA vogels zijn in overgrote meerderheid in hun tweede levensjaar, de IIB-ers zijn al problematischer. In meerderheid zijn dit derdejaars, maar het kunnen net zo goed tweede- of zelfs vierde-, vijfde- en nog ouderejaars dieren zijn. Van de groep III vogels mag aangenomen worden, dat de overgrote meerderheid minstens 4 jaar, maar gewoonlijk ouder is. Tussen haakjes, heeft U al gehoord van de op 24 maart j.l. door ons waargenomen reiger, die tenminste in zijn drie-en-twintigste (ja U leest het goed !) levensjaar was ! Het dier is één van de zeer makke reigers, die regelmatig aan de Noordkant in het Amsterdamse Bos gevoerd wordt, en is als volgroeide vogel in de Biesbosch in juni 1956 geringd. Hij (of zij) is daarmee één van de oudst bekende reigers ! Voor nadere bijzonderheden verwijs ik U naar de bekende handboeken. In veldgidsen zult U echter over de kleden van reigers geen bijzonderheden vinden.

Tenslotte nog een probleem: in de maanden september-oktober ruien de meeste reigers al hun veren. In die periode veranderen vogels dus van klee I naar IIA of IIB, etc.. Dan wordt het dus even moeilijker, maar misschien wél interessant, om dit bij Uw "bekenden" te zien gebeuren.

SAMENVATTING:

Voorgesteld zijn een viertal typen van waarneming van in Groot-Amsterdam" verblijvende en bij voorkeur fouragerende reigers. De keuze van het type waarnemingen, waaraan men wil meedoen, wordt overgelaten aan U zelf.

Hetzelfde geldt in zekere zin voor de omvang van de bij de waarneming verzamelde informatie. Minimum eis is wel, dat men zo nauwkeurig mogelijk tijd en plaats opgeeft. Afhankelijk van de belangstelling c.q. de hoeveelheid beschikbare tijd, kan men de verstrekte gegevens uitbreiden (per waargenomen individu) met opmerkingen over: activiteit, biotoop, menselijke aanwezigheid, ringgegevens en kleed-kenmerken. Byzondere aandacht wordt gevraagd betreffende de bijvoeding.

Diegenen, die meedoen aan onderzoekjes volgens type I of II (eventueel ook III) wordt verzocht hiertoe gebruik te maken van de bij dit Blad bijgevoegde kaarten.

Gaarne deze met niet meer dan 20 stippen invullen.

Als per waarnemingsdag steeds een reiger op dezelfde plaats wordt waargenomen, kunnen de verschillende waarnemingsgegevens, die daarbij horen, met dezelfde stip op de kaart worden aangegeven.

Op de achterzijde van de kaartjes kunnen de, met de op de kaart aangegeven genummerde stip, corresponderende gegevens worden vermeld.

U wordt verzocht hierbij zoveel mogelijk gebruik te maken van de hiertoe vermelde symbolen betreffende activiteit, biotoop, menselijke aanwezigheid en ringgegevens.

Gelieve de kaartjes als ze vol zijn (dus 20 stippen) zo snel mogelijk door te geven aan Joop Buker, Henk Sandee of ondergetekende.

Tenslotte:

gaarne aan één van dezelfde personen opgeven, in hoeverre U aan de activiteit II tot en met IV deelneemt.

Nadere inlichtingen over al het te berde gebrachte worden vanzelfsprekend gaarne door ons verstrekt.

Dus vooral veel plezier gewenst bij dit, het nuttige met het aangename verenigende, werkgroep-werk.

Hup VWG-ers !!!

Alfred Blok
Vrijheidslaan 60^{III}
1078 PN Amsterdam
Tel. 711745

Joop Buker, Willem Mollhof 9,
1065 AM Amsterdam. Tel. 152766

Henk Sandee, Bellamystraat 70^{hs},
1053 BN Amsterdam. Tel. 122509

April 1978, AB1/vDr

AANHANGSEL:

Kleedbeschrijvingen Blauwe Reigers

In principe is er sprake van een jeugdkleed (I) en een volwassen kleed (IIB of III), en in de loop der jaren kleuren de reigers via tussenvormen uit.

Het gehele verenkleed van de volwassen vogel bestaat in feite maar uit 3 tinten: wit (krijtwit op de kop en een zachter wit op de hals en onderzijde), blauwgrijs (rug en vleugeldeken) en zwart (enigszins blauwglanzend) (oogstrepen, schouder-epauletten en vandaar langs flanken uitlopend in brede zwarte buikvlek; het geheel van schouder-, buik- en flankvlek is V-vormig met elkaar verbonden, hetgeen vooral in de vlucht goed te zien is. In zit is dit alleen bij rechtop staan van voren te zien). Het gehele kleed is hierdoor zeer contrastrijk.

De vogel in jeugdkleed mist dit contrast volledig en maakt op het eerste gezicht een grauwe, vale, vaak bruinig-grijze indruk. Helderwitte veerpartijen komen evenmin als echt zwarte voor. Niet alleen zijn kleuren en contrast anders, maar ook missen deze vogels de voor reigers kenmerkende, sterk verlengde sierveren aan achterhoofd, onderaan de hals en op de rug, die juist weer kenmerkend zijn voor adulte vogels. Daarentegen hebben de eerstejaars meestal wel een geheel of grotendeels donkere bovensnavel.

De vogels van het tweede levensjaar hebben meestal nog niet het contrastrijke volwassen kleed, maar bezitten wel al het begin van enkele adulte kenmerken. De omvang, kleur en uitbreiding hiervan variëren per individu. Tenslotte blijven jeugdkenmerken het langst op de kop aanwezig (bij sommige exemplaren verdwijnen ze daar zelfs nooit). Vooral op het voorhoofd (het gebied tussen snavelbasis en oogstrepen tot aan de lijn dwars over de kop tussen de ogen) blijft het zeker in het 2de levensjaar nog duidelijk zwart of grijs, zelfs bij overigens volledig uitgekleurde vogels (vandaar groep IIB).

Geslachtsrijping: tijdens de sexuele rijping, en als kenmerk daarvan, worden snavel en vooral onderbeen (bij oudere vogels ook de tarsus) steeds roder. De teugel (het gebied tussen ogen en snavel) wordt zelfs prachtig blauwgrijs. Een en ander berust op een combinatie van verhevigde doorbloeding en pigmentering, en bleekt na de paarvorming snel uit. Een vogel met dergelijke kleuren van de "soft" of "bare parts" is dus zeker een lokale broedvogel.!

Determineersleutel:

Kleedcode III: alle adulte kenmerken aanwezig.

Kleedcode IIB: idem, maar geen wit voorhoofd.

Kleedcode IIA: enkele adulte kenmerken geheel of gedeeltelijk aanwezig.

Kleedcode I: kenmerken van jeugdkleed aanwezig, ad. kenmerken afwezig.

Tabel kleedkenmerken:

<u>KLEED-CODE</u>	<u>Jeugdkleed</u>	I	IIA	IIB	III	
contrastarm		+	+/-	-	-	
zwart op bovensnavel		+/-	+/-	-	-	
grijze-grauwzwarte bovenkop		+	+	-	-	
donkergrijze hals		+	+	-	-	
gestreepte schoudervlek		+	+/-	-	-	
bruinr. dekveren op vl.		+/-	+/-	-	-	<u>Adult kleed:</u>
		-	-	-	+	wit voorhoofd
		-	+/-	+	+	witte bovenkop
		-	+/+	+	+	zwarte oogstr.,sch.,b., fl.,vl.
		-	+/+	+	+	sierveren op kop,hals,rug
		-	+	+	+	contrastrijk
		-	-/+	+	+	witte-lichtgrijze hals

Verklaring: + = aanwezig; - = ontbrekend; +/- = gedeeltelijk aanwezig;

' = in enkele gevallen wel kopveren aanwezig.

April 1978, AB1/vDr